

AREÁLOVÁ STUDIA A LINGVISTIKA

Mgr. Josef Šaur, Ph.D.

FAS A LINGVISTIKA

- Filologicko-areálová studia = propojení filologických a sociálních disciplín
- S důrazem na filologické jádro
- Areálová rovina = prostorové (spaciální) hledisko
- Prostorové propojení filologických a sociálních věd
- Důležitým prvkem je i prolnutí na základě žánrového hlediska (integrovaná žánrová typologie)
- Nezastupitelné místo má i lingvistika – věda o jazyce jako nástroji poznání, myšlení a mezilidské komunikace
- V základu FAS proto vystupují struktury: **Jazyk – kultura – společnost** a na ni navazuje **literatura – teritorium – etnos**
- A to doplňuje historie, politika, sociologie či psychologie

FAS A LINGVISTIKA

- Lingvistické disciplíny:
 - Dialektologie
 - Jazykový zeměpis
 - Etnolingvistika
 - Areálová lingvistika
 - Kulturní antropologie
- Jazyk jako sociální jev, jako prostředek lidské komunikace
- Je spojený se společenskou existencí člověka a tuto existenci odráží

AREÁL

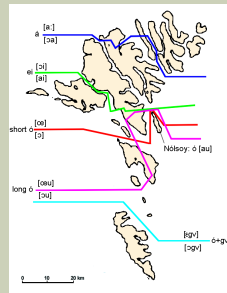
- Pojem areál může být chápán různě
- Jiné vymezení bude mít pro geografy, biology či ekology
- Nicméně různě ho mohou nahlížet antropologové, filologové či politologové
- Obecně lze říci, že areál je teritorium (prostor) charakterizovaný a vymezený společným výskytem a rozšířením určitého jevu
- Tedy různá vymezení areálu se mohou překrývat či míjet, a některé jevy budou společné všem typům areálů

AREÁL

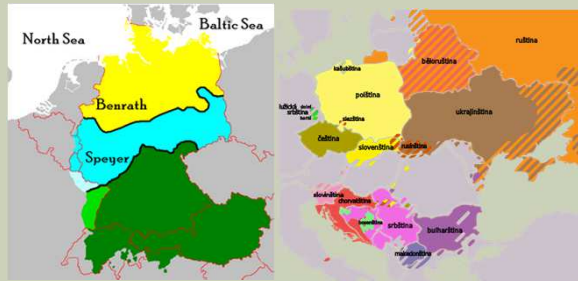
- V lingvistice se s termínem areál setkáváme často v rámci tzv. areální lingvistiky (jazykový zeměpis)
- Jedná se o subdisciplínu zkoumající geografické rozložení určitého nářečí nebo jazykového jevu
- Částečně se tedy prolíná s dialektologií
- Pojem areál může také označovat hranice rozšíření jazyků či jazykových společenství (např. indoevropský areál, slovanský, románský, germánský...)
- Zaměření na slovanskou oblast - areál západoslovanský (či středoevropský), východoslovanský, jihoslovanský (či balkánsko-slovanský)

IZOGLOSA

- Izoglosa = hranice rozšíření určitého jazykového jevu
- Izoglosa obvykle netvoří ostrý předěl, ale označuje nejzazší hranici výskytu daného jevu.
- Mezi izoglosami dvou konkurenčních jazykových jevů pak existuje území, které představuje plynulý přechod mezi těmito jevy - jazykové kontinuum.

IZOGLOSA

IZOGLOSA

- Izoglosa spojená = mezi jazyky geneticky příbuznými
- Vymezují se pomocí historickosrovnávací metody (např. slovanské jazyky)
- Izoglosa konvergentní = vznikají v důsledku dlouhodobých teritoriálních kontaktů jazyků, které tvoří jazykové společenství (např. balkánský jazykový svaz)
- Nebo také jako výsledek paralelního vývoje jazyků, které jsou teritoriálně odděleny
- Tedy jedná se o hranice výskytu určitého jazykově typologického jevu

EXKURZ

- Rozšíření určitého typologického jevu lze sledovat i v rámci různých řečových aktů:
- Příklad:
- Pro evropské pohádky jsou typické floskule: „byl jednou jeden...“, „žili šťastně až do smrti“; něco je za „sedmero...“, typické je číslo tři (tři úkoly, třikrát se něco musí udělat...)
- U severoamerických indiánů se nosné události opakují 4x
- Ony typické jevy se pak mohou projevat v úrovni syntaktické, sémantické, fonetické i morfologické

LINGVISTICKÁ ANTROPOLOGIE

- Lingvistická antropologie = antropolingvistika, entolingvistika, etnosémantika)
- Zabývá se:
 - jazykem ve vztahu ke kultuře,
 - vlivem entokulturních a entopsychologických faktorů na fungování a vývoj jazyk,
 - Vzájemný vztah jazyka a kultury pojmových konstant, které se různě projevují v jazyce a kultuře
 - Vztah jazyka a sociálně kulturních zvláštností (mimojazyková skutečnost

SAPIR-WHORFOVA HYPOTÉZA

- Tato hypotéza měla velký vliv na vývoj lingvistické antropologie
- Vznikla ve 30. letech 20. století
- Autoři Edward Sapir (1884–1939) a Benjamin Lee Whorf (1897–1941)
- Obsah jejich hypotézy = mluvit určitým jazykem znamená osvojit si určitou vizi světa
- A) veškeré myšlení je jazykové
- B) každý jazyk vytváří specifickou vizi reality
- C) jednotlivé obrazy reality konstruované různými jazyky se vzájemně liší

SAPIR-WHORFOVA HYPOTÉZA

- Jazyk tedy „nutí“ vidět lidi svět určitým způsobem
- Autoři předpokládají závislost mezi gramatickou strukturou jazyka a charakterem a obrazem reality kulturního společenství, které tímto jazykem hovoří
- Nelze ji brát zcela absolutně, myšlení není zcela redukovatelné pouze na jazyk a řada významů může být vyjádřena neverbálními či mimojazykovými prostředky, jako je například mimika, posunky, umění, jazykový či situační kontext apod.
- Nicméně částečně je určitě platná
- Např. běžná je představa o vztahu francouzštiny k literatuře, němčiny k filozofii a angličtiny k vědě

- Jazyk totalitních systémů, který sehrává represivní a regulační úlohu (G. Orwell hovořil o newspeaku, Havel o „ptydepe“)
- W. Humbolt psal, že jazyky se neliší hláskami a znaky, ale světónázorově (v těchto intencích popsal němčinu Herder)
- Velmi dobře je vidět uchopování světa jazykem, když se začneme učit „exotický“ jazyk (indiáni, dálněvýchodní jazyky, Inuité...)
- Pro všechny známá lidská společenství je typické vytváření příběhů (narací) – je vytvářen jazykový obraz světa
- Je nám vyprávěn příběh, který nám má umožnit stát se součástí určitého společenství
- Moderní translologie přepokládá nejen přenos z jednoho jazyka do druhého s pomocí slovníku, ale také analýzu vztahu jazyka a kultury
